

Technisch bewijs in strafzaken

‘Advocaat moet forensisch onderzoeker meer uitdagen’

Lex van Almelo, journalist

Verdachten bekennen steeds minder vaak en daardoor wordt technisch bewijs in strafzaken steeds belangrijker. Bovendien mag de databank met gegevens over vingerafdrukken sinds 1 januari worden gekoppeld aan de databank met DNA-sproren, om zo de ‘volumecriminaliteit’ aan te pakken.

Echter, aan forensisch bewijs wordt soms veel waarde toegekend, vindt criminalist Ton Broeders. Hij roept advocaten daarom op forensisch onderzoekers meer ter verantwoording te roepen.

Voordat Ton Broeders in december 2003 promoveerde op zijn dissertatie over de grondslagen van de criminalistiek en de waardering van het forensisch bewijs¹ en voordat hij op 1 januari jl. tot hoogleraar criminalistiek in Leiden werd benoemd, was hij bekend om zijn rapportage in de zaak-Baybasin. In de strafzaak tegen deze, wegens moord tot levenslang veroordeelde², Koerdische drugshandelaar vocht advocate Adèle van der Plas onder meer de integriteit van de telefoontaps aan, die het hart vormden van het bewijs. Gerechtigd deskundige en *Chief Scientist* bij het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) Ton Broeders kon in zijn onderzoek geen steun vinden voor de hypothese dat de politie fragmenten van verschillende gesprekken aan elkaar zou hebben gemonteerd om bewijsmateriaal tegen Baybasin te construeren. De rechter-commissaris gaf Broeders de opdracht voor dit onderzoek, op verzoek van de toenmalige advocaat van Baybasin, Stijn Franken.

‘MIDDELEEUWSE METHODE’

Van der Plas vindt de methode die Broeders voor zijn onderzoek heeft gebruikt ‘middeleeuws’, omdat hij vooral heeft geluisterd naar de gesprekken, en het materiaal niet aan een signaaltechnisch onderzoek zou hebben onderworpen. De drie deskundigen, die de verdediging had ingehuurd, hebben wel signaaltechnisch onderzoek uitgevoerd en stuiten daarbij op ‘anomalieën’, die naar hun oordeel kunnen duiden op manipulatie. Tot welke concrete bewijsconstructies de vermeende manipulaties precies hebben geleid, is tot in de cassatieprocedure onduidelijk gebleven. Feit is dat

de verdediging niet de gelegenheid heeft gekregen de originele opnamen van de telefoontaps, die deels zijn vastgelegd op analoge audiobanden en deels op zogenoemde *optical disks*, te onderzoeken. Van der Plas heeft daarom een klacht ingediend bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. De advocate heeft openlijk haar twijfels over de betrouwbaarheid en eerlijkheid van Broeders uitgesproken toen de zaak in hoger beroep werd behandeld bij het gerechtshof Den Bosch. Ton Broeders stuurde Van der Plas daarop een brief (‘Betreft: beschuldiging oneerlijkheid’) met het verzoek de beschuldigingen te herroepen. Maar zij trok andermaal van leer tegen de werkwijze van Broeders en verweet hem wederom te hebben verzwegen dat het NFI niet op de hoogte zou zijn van de modernste signaalonderzoekstechnieken.

Is deze zaak een mooi voorbeeld van weerwerk door advocaten, die zelf forensisch deskundigen inschakelen?

Ton Broeders: ‘Het is een schoolvoorbeeld van hoe het niet moet. De verdediging heeft het hof niet kunnen overtuigen van de deskundigheid van haar eigen rapporteurs. Het hof heeft de stukken van de deskundigen wel gelezen, maar hen niet opgeroepen om te getuigen. Dat geeft te denken over het niveau van die deskundigen.’

TOETS DE DESKUNDIGE

Vragen die de rechter volgens het Schoenmakers-arrest⁴ moet stellen

- ▶ Wat is het beroep, de opleiding en ervaring van de deskundige?
- ▶ Strekt de deskundigheid zich uit tot de materie waarover de deskundige zich uitspreekt?
- ▶ Welke methode heeft de deskundige gebruikt?
- ▶ Wat is de betrouwbaarheid van de gebruikte methode?
- ▶ Was de deskundige in staat de methode vakkundig toe te passen?

Toetscriteria die de advocaat volgens Broeders daarnaast kan aanleggen

- ▶ probeer vast te (laten) stellen of het om geaccrediteerd onderzoek gaat dat is uitgevoerd door een gecertificeerde onderzoeker;
- ▶ vraag om een opgave van onderzoeken die eventueel wel uitgevoerd, maar niet gerapporteerd zijn;
- ▶ baseer een eventuele ondervraging van een deskundige bij voorkeur op een voorafgaande analyse van diens onderzoek door een andere deskundige op het desbetreffende terrein;
- ▶ hou er rekening mee dat kritische ondervraging van deskundigen door de president al snel als niet-relevant terzijde kan worden geschoven;
- ▶ vraag de deskundige naar de alternatieve hypothese(n) als deze niet duidelijk uit zijn rapportage blijkt/blijken.

FORENSISCHE EXPERTISE

De begin februari verschenen editie van het tijdschrift *Justitiële Verkenningen* (2004/1) is geheel gewijd aan Forensische expertise (zie www.wodc.nl). En op woensdag 24 maart wordt in Amsterdam de praktijkdag *Technische opsporing en forensische bewijsvoering* gehouden. Meer informatie: www.kerckebosch.nl.

Foto's: Jiri Biller

Het NFI pleegt niet in discussie te gaan over de duizenden rapportages die het jaarlijks uitbrengt. Maar de verschijning van Broeders' indrukwekkende proefschrift en zijn adres aan de advocatuur is een logische aanleiding voor een gesprek. In dat proefschrift legt Broeders onder meer de vinger op de onwetenschappelijke kanten van het forensisch onderzoek en de vaak te hoge verwachtingen van technisch bewijs. Het gesprek gaat vooral daarover, maar het is ondoenlijk de zaak-Baybasin te negeren.

Broeders: 'De rapportage door de praktijkmensen en ad-hoc-deskundigen blijkt vaak methodologisch onvoldoende. Met name Amerikaanse rapporten zijn zeker niet altijd bij voorbaat betrouwbaar omdat het uitbrengen van dit soort rapportages in de Verenigde Staten te veel blootstaat aan commerciële invloeden.'

In het kader van de afwikkeling van enkele letselschadeclaims na de Enschedese vuurwerkcramp

vroeg een verzekeringsmaatschappij een Amerikaans laboratorium bijvoorbeeld op zoek te gaan naar sporen van springstof. Het NFI had eerder geen springstofsporen gevonden. Het Amerikaanse laboratorium concludeerde echter dat het wel springstof was. De verzekeraar begreep er niets van en stapte naar het NFI. Broeders: 'Uiteindelijk trokken de Amerikanen hun rapportage in. Je moet er niet aan denken wat er gebeurd zou zijn als de verzekeringsmaatschappij de conclusie van de Amerikaanse onderzoekers wereldkundig had gemaakt.'

Het NFI werkt niet commercieel, zo beklemtoont Broeders, maar in opdracht van de officier van Justitie of de rechter-commissaris. Het instituut valt weliswaar onder het ministerie van Justitie, maar staat – in tegenstelling tot zijn Duitse tegenhanger – los van de politie.

Nog even de zaak-Baybasin: in uw rapport schrijft u dat u overwegend auditief onderzoek heeft gedaan naar de bandjes, dat wil zeggen met een koptelefoon kritisch naar de opgenomen gesprekken heeft geluisterd. Heeft u nu wel of niet signaaltechnisch onderzoek verricht?

Broeders: 'Wel, maar daarbij zijn geen indicaties voor manipulatie gevonden. Als je met signaaltechnisch onderzoek naar eventuele manipulaties zoekt en niets vindt, betekent dat niet dat er niet is gemanipuleerd. Daarom moet je zeker ook auditief onderzoek doen. Dat zou je namelijk op het spoor kunnen zetten van manipulaties die technisch niet detecteerbaar zijn. Op exact dezelfde manier heb ik telefoontaps onderzocht in opdracht van het Joegoslavië-Tribunaal. Ik ben daar kritisch ondervraagd door drie Amerikaanse *big time* defense attorneys en rechter Richard May en mijn rapport bleef daarbij probleemloos overeind. Het is in zekere zin teleurstellend als je geen manipulaties vindt. Het leuke van het vak is namelijk proberen juist wel iets te vinden.'

BETROUWBAARHEIDSVERWEER

Dat niet elke deskundige even deskundig is, bleek na de zogenoemde Helmondse carnavalsmoord, die uitmondde in het Schoenmakers-arrest.³ In het huis van een gedode broer en zus in een randgemeente van Helmond trof de recherche op de tegelvloer een spoor van bebloede schoenafdrukken aan. De 25-jarige G.B. werd verdacht, omdat hij 'legerkistjes' had met zolen die bij het spoor pasten. In deze zaak hebben drie getuigen-des-

kundigen zich gebogen over de vraag of de kistjes, die B. inmiddels had weggegooid, deze sporen konden hebben gemaakt. Orthopedisch voet- en schoentechnicus Woutersen vond het 'zeer aanneemelijk' dat de drager van de laarzen de schoensporen op plaats delict heeft gemaakt. Volgens J.L. Broeders, schoentechnisch medewerker bij TNO in Waalwijk en geen familie van Ton, kon B. de voetafdrukken hebben gezet. Een derde deskundige, Spoor, rekende voor dat ruim honderd mensen de aangetroffen voetsporen veroorzaakt konden hebben en relativeerde hun conclusies.

B. werd in hoger beroep niettemin tot twaalf jaar cel met tbs veroordeeld. De Hoge Raad vernietigde de uitspraak van het hof. Het hof had niet kunnen volstaan met de mededeling dat een derde deskundige de gewraakte uitkomsten niet heeft verworpen, maar had het gemotiveerde betrouwbaarheidsverweer beargumenteerd moeten verwerpen. De Hoge Raad maakt in dit arrest duidelijk dat de verklaring van een deskundige alleen voor bewijs kan worden gebruikt als de rechter die heeft getoetst aan de hand van vijf vragen (zie kader).

DNA EN ONSCHULD

Het proefschrift van Broeders laat zien dat er nog wel iets mankeert aan de wetenschappelijke grondslag van verschillende forensische onderzoeksmethoden en dat de waarde van technisch bewijs vaak wordt overschat. Soms werken de deskundigen dat zelf in de hand. Maar, zegt Broeders: 'Het beeld dat forensisch bewijs absoluut kan zijn, komt de rechter ook goed uit. Als de verdachte ontkent, kan de rechter met technisch bewijs, dat een hogere status van objectiviteit heeft, toch tot een oordeel komen.'

Van het technisch bewijs levert DNA-onderzoek de betrouwbaarste resultaten. Maar ook daarmee kan het misgaan, zo laten de Puttense moordzaak en Tilburgse zaak zien. In de laatste zaak ging het om een Brabantse man, die zich voordeed als vrouw en zo mannen voor seks naar zijn Tilburgse flat lokte. Nadat hij was vermoord vond de recherche DNA-sporen die leidden naar D. M., die in Nijmegen vastzat nadat hij een meisje had aangerand. M. ontkende dat hij in Tilburg was geweest. Toen de zaak niet vlotte, besteedde Peter R. de Vries er aandacht aan. Een Rotterdamse student zag de uitzending en herinnerde zich dat een medestudent hem ooit iets had verteld over een avontuur met een man/vrouw. De attente student

wilde de politie inlichten, maar werd daar tot twee keer toe weggestuurd. Pas toen hij een advocaat meenam, ging het balletje rollen. Uiteindelijk vond de recherche DNA-overeenkomsten tussen andere sporen uit de flat en de medestudent, die daarna bekende. M. was daarmee vrijgepleit van deze moord.

Broeders: 'Maar je kunt vraagtekens zetten bij zijn ontkenning dat hij in Tilburg is geweest. Want de kans dat de gevonden DNA-kenmerken overeenkomen met die van M. is uitzonderlijk klein als M. niet de donor is van het celmateriaal.'

In de Puttense moordzaak bestond grote verwarring over de waarde van DNA-bewijs. Op de trui van de vermoorde stewardess Christel Ambrosius werd een haar gevonden. De DNA-kenmerken van deze haar kwamen overeen met die van de aanvankelijk veroordeelde, maar in de herzieningszaak vrijgesproken Wilco Viets. Om te kunnen zeggen dat de kans op een toevallige overeenkomst erg klein is, moet er een autosomaal of nucleair DNA-onderzoek zijn uitgevoerd. Als het DNA-materiaal van het gevonden spoor bijvoorbeeld op zes kenmerken overeenkomt met het DNA-materiaal van een persoon is de kans op een toevalstreffer in de orde van grootte van 10 tot de 6e macht (een kans van 1 op 1 miljoen). Bij een *match* van een volledig profiel schrijft het NFI in zijn rapportage dat de kans op een toevalstreffer kleiner is dan 1 op de miljard. Voor zulk onderzoek is levend materiaal nodig; in dit geval een haarwortel met celmateriaal.

De haar op de trui had echter geen haarwortel, zodat een ander soort (mitochondriaal) DNA-onderzoek werd uitgevoerd. Mitochondriaal DNA, dat zich buiten de celkern bevindt, heeft echter een veel minder sterk persoonsonderscheidend vermogen omdat het in principe onveranderd overerft van moeder op kind, zodat alle familieleden in de vrouwelijke lijn hetzelfde mito-

chondriale DNA-profiel hebben. Volgens dit onderzoek had de haar dus ook van een familielid van Viets kunnen zijn. Maar het Openbaar Ministerie presenteerde de haar niettemin als 'keihard daderspoor'.

VINGERAFDRUKKEN

Naarmate forensisch onderzoek meer subjectieve interpretatie vergt, is de betrouwbaarheid geringer. Onder meer vanwege de grotere kans op tunnelvisie of sturing door politie-informatie. In januari 2002 wees de Amerikaanse rechter Louis Pollak de vingerafdruk als bewijs af: de methode

zou niet wetenschappelijk zijn, omdat het oordeel of twee vingerafdrukken van dezelfde vinger afkomstig zijn subjectief is.⁵ Enkele maanden later bedacht de rechter zich: dat de methode niet wetenschappelijk is, vond hij bij nader inzien geen diskwalificatie.⁶

Ton Broeders deelt de kritiek op de dactyloscopie, die in Nederland geheel in handen is van de politie. 'De politie gebruikt de computer om met een lijstje potentiële verdachten te komen. Vervolgens moet de dactyloscopist op grond van zijn ervaring

kijken naar de overeenkomsten en verschillen. Een vingerspoot van een persoon vertoont altijd verschillen, bijvoorbeeld omdat iemand de ene keer nu eenmaal harder op het oppervlak drukt dan de andere keer. Volledig identiek zijn ze dus nooit. Bovendien blijkt de beoordeling van de verschillende overeenkomsten arbitrair en kan deze worden beïnvloed door een bepaalde overtuiging, verwachting of door tunnelvisie. Dat wil niet zeggen dat dactyloscopisten altijd ongelijk hebben. Verre van dat. Maar de vingerafdruk is niet zulk overtuigend bewijs als dactyloscopisten claimen.'

WONINGINBRAKEN

Om zogenoemde 'volumecriminaliteit', zoals woninginbraken, op te lossen mag de databank met gegevens over vingerafdrukken sinds 1 januari worden gekoppeld aan de databank met DNA-sporen. Daardoor zullen steeds meer advocaten geconfronteerd worden met deze vormen van technisch bewijs. Wanneer zij de betrouwbaarheid van dit bewijs ter discussie willen stellen en/of een eigen deskundige willen inschakelen, moeten zij volgens Broeders een goed verhaal en een goede hypothese hebben. Het boek van Broeders biedt advocaten stof om twijfel te zaaien en de bewijsvoering onder vuur te nemen, maar daartoe wil Broeders niet oproepen. 'Het gaat er niet om gaten te schieten in het bewijs, maar om een bijdrage te leveren aan de waarheidsvinding en om meer transparantie in de deskundigenrapportage.'

NOTEN

- 1 A.P.A. Broeders: *Op zoek naar de bron*. Kluwer, Deventer 2003. ISBN 90 130 0964 6.
- 2 HR 21-10-2003 LJN-nummer AH 9922.
- 3 HR 27-01-1998, NJ 1998, 404.
- 4 HR 27-01-1998, NJ 1998, 404.
- 5 Zie het artikel van Peter Vermij, in *Advocatenblad* 22 maart 2002.
- 6 Zie *Advocatenblad* 19 april 2002.

AR-lid De Blécourt verdedigt Boekhoudverordening

In het laatste nummer van het *Advocatenblad* formuleerde emeritus-hoogleraar Herman Schoordijk zware kritiek op de derdenrekening van advocaten. Advocaat Koos de Blécourt, lid van de Algemene Raad van de NOvA dient hem van repliek.

Michel Knapen, journalist

Geschrokken is hij niet van de stevige kritiek van Schoordijk. 'Het is geen nieuwe discussie', zegt mr. Koos de Blécourt, werkzaam bij De Brauw Blackstone Westbroek en lid van de Algemene Raad (portefeuille beroeps- en gedragsregels). Nu is het zijn beurt om korte metten te maken met Schoor-

dijks visie op de derdenrekening, zoals die staat verwoord in de Boekhoudverordening.

'Het verplichte gebruik en de keuze van een derdenrekening die een Stichting Derdengelden bij een bank onderhoudt berust op onverdedigbare dogmatische vooroordelen, is onnodig ingewikkeld en doet de practici daardoor dikwijls misgrijpen', schrijft Schoordijk in zijn recent versche-

nen boek *De notariële en andere derdenrekeningen*. ‘Daardoor wordt de advocatuur geconfronteerd met een extra betaallaag die volledig overbodig is, die het denken in termen van derdenrekeningen hoogst ingewikkeld maakt, althans vermoedend, daarmee onpraktisch en in de toekomst dient te verdwijnen’.

‘Schoordijk gaat volledig voorbij aan de kern van de Boekhoudverordening’, reageert De Blécourt. ‘De hoofdregel is dat er rechtstreeks wordt betaald aan de rechthebbende. Is dat in bepaalde situaties niet mogelijk, dan loopt een betaling via de derdenrekening. Daarin verschilt de advocatuur van het notariaat. Een notaris fungeert als een draaischijf tussen twee partijen, bijvoorbeeld als de ene een huis koopt en de andere een huis verkoopt. Dat kent de advocatuur niet, en daarmee is dat systeem voor ons niet nodig.’ De Blécourt kan de kritiek van Schoordijk dan ook niet goed plaatsen. ‘De oude regeling – dan

van vóór 1998 – was inderdaad niet goed, maar daarom is die dan ook vervangen. Het lijkt erop dat Schoordijk met zijn voorbeelden zijn pijlen op de vorige regeling richt’, zegt hij.

WATERDICHT

Juist omdat de advocatuur geen wettelijke regeling kent om gelden van derden-belanghebbenden te beschermen – iets wat het notariaat wel kent in de Wet op het notarisambt – is de regeling rond de derdenrekening in de Boekhoudverordening opgenomen. En het is juist de Boekhoudverordening van 1998 geweest die ervoor heeft gezorgd dat de derdenrekeningen van advocaten steeds minder worden gebruikt, aldus De Blécourt. ‘Grote betalers, zoals uitkeringsinstanties en verzekeraars betaalden voorheen veelal aan advocaten, die het geld weer doorsluisden naar de rechthebbenden. Dat gaat nu in de meeste gevallen rechtstreeks naar hen.’ Het opnemen

van een wettelijke regeling in het Burgerlijk Wetboek, waar Schoordijk voor pleit, en waaraan ook advocaten zullen zijn gebonden, vindt De Blécourt geen probleem. ‘Daartegen zullen wij ons niet verzetten, mits deze regeling waterdicht is voor belanghebbenden. Tot die tijd blijft de huidige regeling de beste waarborg voor de cliënt’ De Blécourt kan het op één punt met Schoordijk vinden: beiden staan achter het tweekhandtekeningensysteem. ‘Een advocaat die kwaadwillig is, zal een tweede advocaat moeten zoeken die hetzelfde wil. Die tweede handtekening is een extra waarborg voor de rechthebbende. Opmerkelijk genoeg heeft de beroepsgroep hierop tevens de grootste kritiek, omdat het zou leiden tot extra rompslomp.’

Ewoud Sanders

Is het als advocaat belangrijk dat je goede en heldere brieven schrijft? Zeker! Sterker nog: het zou fijn zijn als *iedereen* heldere en goede brieven schreef, maar dat is een utopie, zelfs onder advocaten. Terwijl die het toch zo hard nodig hebben in hun praktijk. Om hen een handje te helpen bestaan er juridische schrijfwijzers. Op dit moment heb ik een schrijfwijzer voor mij liggen van een middelgroot juridisch kantoor ergens in het midden van het land – anoniemer kan ik het niet maken (die anonimiteit had ik beloofd). En, hecht dit middelgrote kantoor ergens in het midden van land aan goede brieven? Natuurlijk. ‘Onze schriftelijke contacten zijn essentieel in de relatie met onze klanten’, heet het in de inleiding. ‘Het is een kans om de relatie met de klant te versterken. Uw brief is hét visitekaartje van ons bedrijf en bij uitstek een gelegenheid om ons te onderscheiden van de concurrentie.’

Ik ben het daar helemaal mee eens. Tenminste, als iedereen goede brieven zou schrijven zou je er niet mee kunnen onderscheiden, maar in de juridische praktijk van alledag is dat wel zo. Advocaten zijn net als gewone mensen: sommige kunnen goed schrijven en andere niet. Maar anders dan veel gewone mensen moeten advocaten heel veel schrijven, en dan beginnen een krakkemikige stijl en zinsbouw op te vallen. Bovendien is het recht nou eenmaal een vak apart; jargon is bijna onvermijdelijk en vrij veel advocaten hebben er een handje van zich formeel uit te drukken – het lijkt wel of het vak dit oproept. Correct, formeel, afstandelijk, academisch. Daar is niks op tegen, tenzij je vindt dat een brief hét visitekaartje van een bedrijf is. Hoe begint zo’n visitekaartje volgens de schrijfwijzer van het middelgrote kantoor? ‘Wij schrijven persoonsgerichte brieven’, schrijft de schrijfwijzer.

recht & krom

‘Dat betekent dat wij ons in adressering zoveel mogelijk richten tot personen.’ Volgt een goed advies: ‘Laat titulatuur (bijvoorbeeld *weledelgestreng*, *weledelgeleerde* etc.) achterwege, tenzij u weet dat de lezer er prijs op stelt of wanneer u zich richt tot specifieke functionarissen (bijv. kantonrechters, Officieren van Justitie etc.)’

Andermaal: ik ben het hier roerend mee eens. Ik heb ooit wel eens een brief van een advocaat ontvangen die begon met *weledelgestreng*. Ik was toen begin twintig. Hoe ik mezelf toen zag, weet ik niet meer precies, maar eerder wild dan *weledelgestreng*. Ik denk dat het woord me vooral verbaasde. Hoezo *streng*? Ik vond juist dat we niet te streng moesten zijn, dat

we de zaak in der minne moesten schicken.

Ik weet dat er kantonrechters en officieren van Justitie zijn die dat *weledelgestreng* of *weledelgeleerd* op prijs stellen. Zij vinden dat zij daar, op basis van hun opleiding, positie en werkervaring, recht op hebben. Het is mij best, maar ik

vind dat nogal ijdel. Met dergelijke titulatuur hou je een bepaalde traditie in stand en als je daar prijs op stelt moet je er zeker mee doorgaan, maar is er natuurlijk nooit iets mis met *geachte heer* of *geachte mevrouw*. Noem zomaar een rechter *weledelgestreng* en je bent een beetje aan het slijmen, je bent je aan het conformeren. Noem zomaar een klant *weledelgestreng* en je schept onnodig afstand – en dat is precies wat die middelgrote schrijfwijzer ons terecht afraadt.

Ander schrijfwijzers blijven welkom; stuur ze aan de redactie van dit blad – zie het colofon.

Weledelgestreng